

Väinö Raition orkesteriteokset

© Kimmo Korhonen & Fimic, 2000

Väinö Raitio (15.4.1891 - 10.9.1945) aloitti säveltäjänuransa myöhäisromantikkona, mutta 1920-luvun alussa hän koki tyylinmurroksen, joka vei hänet vuosikymmenen suomalaisen modernismin eturintamaan. Raition keskeistä tuotantoa ovat värikkäät orkesteriteokset, joissa on sekä impressionistista vivahteikkua että Skrjabinin liittyvää ekspressionistista voimaa ja karheutta. 1920-luvun lopulta lähtien hänen tärkeimpiä teoksiaan olivat lyyrissävyiset oopperat sekä rytmisesti iskuvoimainen baletti *Vesipatsas*. Orkesterimusiikissaan Raitio kääntyi 1930-luvulla perinteisempään ja sovinnaisempaan tyyliin.

Joutsenet op. 15 (1919)

Kesto: 7'

Väinö Raitio aloitti säveltäjänuransa myöhäisromantikkona mutta eteni 1920-luvulla impressionismin ja ekspressionismin värittämään modernismiin. Raition ehkä tunnetuin teos on sävelruno *Joutsenet*. Kyseessä on murroskauden teos, jossa on sekä uhkeaa romanttisuutta että impressionistista värikylläisyyttä. Romantiikan perintöön viittaa myös sonaattimuotoon palautuva kokonaisuus. Yhden virikkeen teoksen joutsen-aiheeseen antoi Otto Mannisen runo *Joutsenet*, joka on teoksen mottona ja jonka alkurivi ("Ui merta ne unten") on joskus esiintynyt myös teoksen otsikkona.

Nocturne op. 17 (1920)

Raitio oli 1920-luvun suomalaista modernisteista vahvimmin sidoksissa impressionismiin. Suotta hän ei todennut: "Musiikki on väriä." Siinä missä sävelruno *Joutsenet* (1919) oli vielä romantiikan ja impressionismin vedenjakajalle, siinä *Nocturne* on jo selvemmin impressionistisesti hahmoteltu teos. Sen pääaiheessa on kansanmusiikkiin - mutta ei suomalaiseen kansanmusiikkiin - viittaavaa pentatonisuutta; toinen aihe tuo mieleen Debussin. Musiikissa on sekä salaperäisesti värjytyä väripintoja että vuolaita huipennuksia.

Fantasia estatica op. 21 (1921)

Kesto: 10'

Raition modernismi puhkesi väkevänä esiin teoksessa *Fantasia estatica*. Raition oli määrä säveltää kolmesta fantasiasta koostuva triptyykin, mutta *Fantasia estatica* ja *Fantasia poetica* (1923) seuraksi aiottu *Fantasia chaotica* jäi valmistumatta. *Fantasia estatica* on suurelle orkesterille kirjoitet-

tu teos, jossa on sekä hauraiden sointipintojen impressionistista värikkyyttä että ekspressionistista voimaa, joka purkautuu otsikon lupaamina ekstaattisina huipennuksina. Lähimpänä vertailukohtana voi pitää Skrjabinia.

Antigone op. 23 (1922)

Kesto: 25'

1. *Antigonen kuolinuhri veljelleen*

2. *Tyrannin tuomio*

3. *Antigonen kuolema*

Raition 1920-luvun modernismissä on sekä impressionistisia että ekspressionistisia painotuksia. Ekspressionistisen juonteen väkevin edustaja on kolmiosainen orkesterirunoelma *Antigone*. Teos on saanut innoituksensa Sofokleen tragediasta, mutta vaikka jokaisella osalla on kuvaileva otsikko, mistään tapahtumia yksityiskohtaisesti kuvaavasta ohjelmamusiikista ei ole kyse. Teoksen kolmea muodoltaan vapaahkosti rakentuvaa osaa hallitsevat hitaat, tragediaa alleviivaavat tempot, ja vain päätösosassa on lyhyehkö allegro-jakso. Musiikissa on sekä hiljaista värien runoutta että valtavaan tehoon syttyviä huipennuksia.

Kuutamo Jupiterissa op. 24 (1922)

Raition 1920-luvun modernistinen tuotanto tasapainoilee impressionismin ja Skrjabinille sukua olevan ekspressionismin välillä. *Kuutamo Jupiterissa* - alaotsikoltaan "fantastinen sävelrunoelma orkesterille" - on lievästi impressionismin suuntaan painottunut. Se soi varsinkin hiljaisemmissa jaksoissaan impressionistisen herkästi ja värikkäästi, jopa debussymäisesti, mutta huipennuksissa purkautuu ekspressionistinen voima.

Fantasia poetica op. 25 (1923)

Kesto: 10'

Fantasia poetica syntyi keskimmäiseksi osaksi *Fantasia estatica* (1921) aloittamasta orkesteritriptyykistä, jonka päätösosa *Fantasia chaotica* jäi kuitenkin valmistumatta. *Fantasia poetica* on silti myös itsenäisenä teoksena toimiva kappale ja sellaisena yksi Raition hienoimmista. Hänen muiden 1920-luvun parhaiden teostensa tavoin siinä yhdistyy rikas, tässä tapauksessa suorastaan "poettinen" väriulottuvuus, ja kolmen huipentavan aallon ekspressionistinen voima. Teoksen mottona on Hugo von Hofmannsthalin runo *Erlebnis*.

Vesipatsas (1929)

1920-luvun lopulla Raition tuotannon painopiste siirtyi orkesterirunoelmista näyttämöteoksiin, joista ensimmäisinä valmistuivat vuonna 1929 ooppera *Jeftan tytär* ja kaksikuvaelmainen baletti *Vesipatsas*. Näyttämöllisestä taustastaan huolimatta *Vesipatsas* voidaan lukea Raition orkesteriteosten joukkoon, vieläpä yhdeksi hänen hienoimmistaan. Se on täynnä Raition musiikille ominaisia rikkaita värejä, mutta uutena piirteenä on valtavaan voimaan kasvava, tehokkaan motorinen rytmikka, joka tuo usein mieleen Stravinskyn. Samalla aiempien teosten ekspressionismi on täydentynyt ja rikastunut uusklassisella ulottuvuudella.

Neiet niemien nenissä (1935)

1930-luvulla Raitio kääntyi pois modernistisimmasta ja persoonallisimmasta tyylistään. Suomen kansalliseepoksen Kalevalan 100-vuotisjuhlien yhteydessä 1935 syntynyt *Neiet niemien nenissä* kuvastaa Raition yksinkertaistunutta ilmaisua, vaikka siinä on vielä jäljellä ripaus edellisen vuosikymmenen impressionismia. Perinteisempiä ihanteita kuvastaa sekin, että teoksen yhtenä aiheena on vanha kantelesävelmä Konevitsan kirkonkellot.